

Kılınç, A., & Toprak, S. V. (2026). Bir saray kadının serveti ve terekesi hakkında bazı tespitler: Küçük Esma Sultan örneği. *Evliya Çelebi Siyasal Bilimler Dergisi*, (7), 22-37

Araştırma Makalesi / Research Article

BİR SARAY KADININ SERVETİ VE TEREKESİ HAKKINDA BAZI TESPİTLER: KÜÇÜK ESMA SULTAN ÖRNEĞİ

Ada KILINÇ¹
Seydi Vakkas TOPRAK²

Öz

Bu çalışma, Sultan I. Abdülhamid'in kızı olan Esma Sultan'ın hayatını, mali durumunu ve vefatının ardından düzenlenen muhalefat defteri üzerinden maddi kültürünü incelemektedir. 1778 yılında doğan Esma Sultan, Osmanlı hanedanına mensup bir sultan olarak çocukluğundan itibaren önemli gelir kaynakları, saraylar, yalılar ve çeşitli mülklerle desteklenmiştir. 1792 yılında Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa ile evlenmiş, eşinin ölümünden sonra bir daha evlenmemiştir. Çalışmada, Esma Sultan'ın yaklaşık 855.322,5 kuruş değerindeki terekesi değerlendirilmiş; mobilya, mefruşat, tekstil ürünleri, mutfak eşyaları, aydınlatma araçları, müzik aletleri ve kıymetli süs eşyaları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Tereke kayıtları, Esma Sultan'ın yaşam alanlarında geleneksel Osmanlı unsurları ile Batı etkili tüketim anlayışının bir arada bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca tereke değerinin çok üzerinde borç bırakmış olması, hanedan mensuplarının yüksek temsil ve tüketim harcamalarına işaret etmektedir. Bu yönüyle çalışma, Osmanlı saray kadınlarının ekonomik gücü, yaşam standartları ve maddi kültürü hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Esma Sultan, Osmanlı hanedan kadınları, Tereke kayıtları.

SOME OBSERVATIONS ON THE WEALTH AND ESTATE INVENTORY OF AN OTTOMAN PALACE WOMAN: THE CASE OF KÜÇÜK ESMA SULTAN.

Abstract

This study examines the life, financial status, and material culture of Esma Sultan, the daughter of Sultan Abdulhamid I, through an analysis of her probate inventory compiled after her death. Born in 1778, Esma Sultan, as a member of the Ottoman dynasty, was provided from an early age with substantial sources of income, palaces, waterfront residences (yalis), and various properties. In 1792, she married Kapudan Pasha Küçük Hüseyin Pasha and remained unmarried after her husband's death. The study analyzes her estate, valued at approximately 855,322.5 kuruş, with particular attention to furniture, household furnishings, textiles, kitchenware, lighting equipment, musical instruments, and valuable decorative objects. The probate records reveal the coexistence of traditional Ottoman elements and Western-influenced patterns of consumption within Esma Sultan's residences. Furthermore, the fact that her debts significantly exceeded the value of her estate indicates the high costs associated with representation and consumption among members of the Ottoman dynasty. In this respect, the study provides valuable insights into the economic power, living standards, and material culture of women of the Ottoman imperial household.

Keywords: Esma Sultan the Younger, Ottoman dynastic women, Probate Records.

^{1*} Doktora Öğrencisi, Adıyaman Üniversitesi, adaklnc@gmail.com, ORCID: 0009-0007-7587-801X.

^{2**}Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, seyditoprak@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3512-0945.

Başvuru Tarihi (Received): 09.06.2026 **Kabul Tarihi (Accepted):** 09.07.2026

Giriş

Esma Sultan'ın doğumundan evliliğine kadar geçen süreci Osmanlı saray teşkilatı ve hanedan gelenekleri çerçevesinde inceleyerek, XVIII. yüzyıl sonu Osmanlı saray yaşamına ışık tutmaktır. Bu kapsamda Esma Sultan'ın doğum merasimleri, çocukluk dönemindeki bakım ve yetiştirilme süreci, kendisi adına gerçekleştirilen resmi uygulamalar ile nişan ve evlilik merasimleri kronolojik bir anlatının ötesinde değerlendirilmiş; söz konusu uygulamaların Osmanlı hanedan yapısı içerisindeki işlevi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın özgünlüğü; Esma Sultan'ın erken yaşamına ilişkin bilgileri arşiv belgeleri ile mevcut literatürü birlikte değerlendirerek sistematik bir bütünlük içerisinde ele almasıdır. Araştırmada yalnızca Esma Sultan'ın hayatı aktarılmamakta; onun yaşamı üzerinden Osmanlı sarayında hanedan mensubu kadınların yetiştirilme usulleri, evlilik politikaları ve saray protokolünün işleyişi de analiz edilmektedir. Böylece bireysel bir biyografi sunmanın ötesine geçilerek, Esma Sultan örneği üzerinden Osmanlı saray kültürüne ilişkin daha kapsamlı değerlendirmeler yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışma; Esma Sultan'ın çocukluğuna, evlilik dönemine ve mal varlığına ilişkin bilgileri ele almış, ihtiyaç duyulan literatür kısmına katkı sağlamaya çalışmıştır. Arşiv belgeleri ile telif eserlerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulguların, hem Esma Sultan'ın biyografisinin daha ayrıntılı biçimde ortaya konulmasına hem de Osmanlı hanedan kadınları, saray teşkilatı ve XVIII. yüzyıl Osmanlı sosyal tarihine yönelik araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.Yöntem

Bu araştırmanın temel kaynağını, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilen Esma Sultan'a ait muhalefat defteri ve ilgili arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Bunun yanında konuya ilişkin yayımlanmış kitaplar, tezler ve bilimsel makalelerden de yararlanılarak arşiv verileri desteklenmiştir. Araştırmada belge incelemesi yöntemi uygulanmıştır. Öncelikle Esma Sultan'ın hayatı, mal varlığı ve terekesine ilişkin arşiv kayıtları tespit edilmiş; ardından söz konusu belgeler transkripsiyonları ve mevcut literatür ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Muhalefat defterinde kayıtlı taşınır mallar işlevsel özellikleri dikkate alınarak mobilya, mefruşat, tekstil ürünleri, mutfak eşyaları, aydınlatma araçları, dekoratif eşyalar, müzik aletleri ve diğer taşınırler şeklinde sınıflandırılmış; her grup kendi içerisinde sayı, ekonomik değer ve kullanım özellikleri bakımından analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler değerlendirilmiş; terekede yer alan eşyaların yalnızca ekonomik değerleri değil, aynı zamanda Osmanlı saray kültürü, tüketim alışkanlıkları, temsil anlayışı ve maddi kültürü de yorumlanmıştır. Böylece arşiv belgelerinden elde edilen bulgular, dönemin tarihi şartları ve mevcut literatür ışığında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır.

2.Küçük Esma Sultan

Esma Sultan, I. Abdülhamid'in kızı olup 17 Temmuz 1778 tarihinde dünyaya gelmiştir (TS.MA.d, 6364). Annesi, padişahın ikinci eşi Ayşe Sineperver Kadınefendi'dir. I. Abdülhamid, kızı Esma Sultan'ın adını büyük bir muhabbet beslediği kendi kız kardeşi olan Esma Sultan'dan esinlenerek vermiştir. Bu sebeple padişahın kendisinden bir yaş küçük olan kız kardeşi "Büyük Esma Sultan" olarak kendi kızı da "Küçük Esma Sultan" olarak bilinir (Uluçay , 2011; Duran, 2007).

Esma Sultan'ın doğumu, diğer şehzade ve sultanlarda olduğu gibi kısa süreli kutlamalarla karşılanmıştır³. Doğum haberi, sahilden yapılan top atışlarıyla duyurulmuş; ayrıca padişahın görevlilerinden Cüce Abdullah Ağa aracılığıyla sadrazama bildirilmiştir. Bu süreçte Enderun ve

³ I. Abdülhamid doğum kutlamalarına ve uzun süreli şenliklerin yapılmasına sıcak bakmazdı. Bu düşüncesinden dolayı yirmi dört çocuğundan sadece beş tanesinin doğum kutlaması yapılmıştır (Sakaoğlu ve Akbayar, 1999; Sarıcaoğlu, 1997).

Birun mehterleri tarafından arefe vaktine kadar musiki çalınmıştır. I. Abdülhamid ise; cuma namazın ardından Çinili Köşk'e geçerek devlet erkanının tebriklerini kabul etmiştir (Duran, 2007: 5). Osmanlı sarayında dünyaya gelen şehzade ve sultanlar, doğumlarının ardından anneleriyle birlikte kendileri için ayrılan özel bir daireye yerleştirilirdi. Çocuğun bakımı için saray dışından, güvenilir ve köklü bir aileye mensup, aynı zamanda süt veren bir kadın dâye olarak görevlendirilir ve bu kişi anneye yardımcı olurdu. Bunun yanı sıra, saray terbiyesi almış, tecrübeli, iyi huylu ve zekâ sahibi cariyeler arasından bir dadı seçilerek çocuğun yetiştirilmesinde görev verilirdi (Tezcan, 2006). Osmanlı saray geleneğine uygun olarak, Esmâ Sultan'ın doğumunun ardından kendisi için özel bir daire tahsis edilmiş; annesiyle birlikte burada ikamet etmeye başlamıştır (Duran, 2007: 10). Esmâ Sultan için doğumundan birkaç sene sonra bir mühür yaptırılmıştır. Onun adına özel yaptırılan bu mühürde: "*Kerime-i Sultan Abdülhamid Han İsmetlü Esmâ Sultan 1195*" şeklinde yazı basılmıştır (Şimşek, 2026).

Babasının kaybını 11 yaşında iken yaşayan Esmâ Sultan, 14 yaşına geldiğinde III. Selim tarafından evlendirilmiştir (Uluçay, 2011:166). Osmanlı saray geleneğinde hanedan mensubu sultanların evlilikleri, doğrudan padişahın tasarrufunda gerçekleştirilirdi. Padişah; kızı, kız kardeşi ya da yeğenini evlendirmeyi uygun gördüğünde, belirlediği damat adayını bir hatt-ı hümayun ile sadrazama bildirir; gerekli gördüğü hallerde ise uygun adayın tespiti konusunda sadrazamın görüşüne de başvururdu (Sunay, 2013). Saray geleneği gereği, hanedan mensubu sultanlarla nişanlanan veya evlenen kişilerin rütbeleri yükseltilir; zira düşük dereceli bir konum, padişah ve hanedan nezdinde uygun görülmezdi. Bu nedenle padişahlar, evliliklerde genellikle nüfuzundan yararlanabilecekleri paşaları ya da paşa oğullarını tercih etmişlerdir (Akyıldız, 1998). Bu bağlamda III. Selim'in sevgisine mazhar olan ayrıca kendisinin çocukluk arkadaşı ve süt kardeşi olan Küçük Hüseyin Paşa'yı⁴ damat olarak uygun görmüştür (Şehsuvaroğlu, 1965). Hatta Hüseyin Paşa'nın, henüz Kaptan-ı Derya görevine yükselmeden önce çukadarlık yaptığı döneme ait mühründe, saraya damat oluşunun özellikle vurgulandığı görülmektedir (Orgun, 1941). Bu bağlamda III. Selim, 11 Mart 1792 tarihinde Hüseyin Paşa'ya vezaret rütbesi tevcih ederek kendisini Kaptan-ı Derya tayin etmiş; aynı hatt-ı hümayunla (Göyünç, 1952) Esmâ Sultan ile nişanlayarak saraya damat yapmıştır (Sarıkaya, 2013).

III. Selim'in hatt-ı hümayununun ardından kısa süre içinde nişan ve nikah merasimlerinin hazırlıklarına başlanmıştır. Osmanlı geleneğine uygun olarak her iki merasim aynı gün icra edilmiş olup, nikah akdi Şeyhülislam tarafından gerçekleştirilmiştir (Göyünç, 1952: 36-37). Nişan ve nikah merasimlerine ilişkin hazırlıklar çerçevesinde, ilgili görevliler çeyizleri temin etmek üzere saraya intikal etmiştir (Uzunçarşılı, 1973). Özellikle mücevherat ve değerli eşyalardan oluşan çeyiz alayı devlet erkanının nezaretinde saraya getirilmiştir. Çeyiz Osmanlı teamülleri doğrultusunda harem kapısı önünde tertipli biçimde sergilendikten sonra damadın konağına gönderilmiştir (Şimşirgil, 2001). Nikahtan sonra Damat Hüseyin Paşa törende hazır bulunan devlet görevlilerine ve çeyiz alayını götüren kişilere çeşitli hediyelerde bulunmuştur (Yardım ve Polat, 2025). Her sultanda olduğu gibi Esmâ Sultan'ın da çeyiz masrafları devletin hazinesinden karşılanmıştır (Göyünç, 1952: 37).

Esmâ Sultan ile Küçük Hüseyin Paşa'nın düğün merasimleri hemen yapılamamıştır. Ege adalarında faaliyet gösteren korsanların bölge halkı ve ticaret gemileri üzerinde tehdit oluşturması Hüseyin Paşa'nın bu meseleye müdahale etmek üzere sefere çıkmak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın korsan takibi için sefere çıkmak zorunda kalması Esmâ Sultan'ın düğününün ertelenmesine sebep olmuştur (Göyünç, 1952: s. 37). Hüseyin

⁴ Hayatı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Göyünç, 1999; Akıncı, 1969; Hakyemez, 2022).

Paşa bu görevinden başarılı bir şekilde döndükten sonra 20 Aralık 1792 tarihinde Esmâ Sultan ile evlenmiştir⁵.

Bu suretle, Esmâ Sultan ile Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın düğün merasimleri üç gün boyunca devam etmiştir. Evlilik akdi sırasında Esmâ Sultan'ın on dört, Hüseyin Paşa'nın ise otuz altı yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Hüseyin Paşa'nın kırk altı yaşında vefat etmesi üzerine Esmâ Sultan, yirmi beş yaşında dul kalmış; Osmanlı hanedanına mensup diğer sultanlarda görüldüğü üzere bir daha evlilik yapmamıştır (Uluçay, 2011:166).

3. Mali Durumu ve Serveti

Padişah çocukları, evlilik öncesinde anneleri ya da kendilerini yetiştiren kadınlarla birlikte haremdeki dairelerde yaşarken, kendilerine bağlanan maaşın yanı sıra farklı türlerde tayinat ve ödeneklerden de yararlanırlardı (Akyıldız, 1998:18). Sultan I. Abdülhamid, kızlarının daha doğdukları ilk yıllardan itibaren ekonomik açıdan güvence altında bulunmalarını önemseyen bir tutum sergilemiştir. Bu nedenle boşalan mukataaların kendisine bildirilmesini ister uygun olanların hanedan mensuplarına tahsis ettirirdi. Söz konusu gelir kaynaklarının peşin ödemelerini de karşılayarak onların gelir elde etmelerini sağlamaya çalışırdı (Sarıcaoğlu, 1997: 18-19). Esmâ Sultan'ın doğumunun hemen ardından; Kemer-i Edremid, Beçpazarı (TS.MA.e, 853/70) Alasonya, Nefs-i Edremid, Biga, Argalaşt ve İzdin mukataaları (TS.MA.e, 107/34) bağlanmıştır. Ayrıca Girit Adası'ndan elde edilen zeytinyağı ve sabun gelir hisselerinin yarısı da Esmâ Sultan'a tahsis edilmiştir (TS.MA.e, 727/20).

I. Abdülhamid, hanedan geleneğine uygun olarak kızlarının doğumlarından itibaren mali güvence altına alınmalarına önem vermiştir. Bu amaçla hanedan mensuplarından kalan saray, yalı ve konakları kızlarına tahsis etmiş, uygun bir emlak bulunmadığı durumlarda ise yeni ikametgâhlar inşa ettirmiştir (Uluçay, 2011: 89). Bu çerçevede padişah, Divanyolu'nda Yeşil İmaret'in bitişiğinde yer alan ve daha önce Saliha Sultan'a ait olan Divanyolu Sarayı'nı kızı Esmâ Sultan'a vermiştir (TS.MA.e. 689/4; Duran, 2007: 46). Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde muhafaza edilen ve Sultan I. Abdülhamid'e ait olduğu anlaşılan tarihsiz bir hatt-ı hümayunda Maçka Sarayı'nın Esmâ Sultan'ın tasarrufuna bırakıldığı ifade edilmektedir (Duran, 2007: 63). Esmâ Sultan'a tahsis edilen mülkler arasında çeşitli yalılar da bulunmaktaydı. Bunlardan biri, Saliha Sultan'ın vefatının ardından Esmâ Sultan'a verilen Kuruçeşme'deki Tırnakçı Yalısı'dır (TS.MA.e, 852/76). Benzer şekilde, yine Saliha Sultan'a ait olan Eyüp Yalısı da I. Abdülhamid tarafından kızına tahsis edilmiştir (Duran, 2007: 49). Esmâ Sultan'ın vefatının ardından söz konusu yalı, Sultan II. Mahmud'un kızı Atiye Sultan'a tahsis edilmiştir (Artan, 1994: 210). Esmâ Sultan'ın mülkiyetine geçen yapılardan bir diğeri ise Sarıkaya Köşkü'dür. III. Selim, imam-ı evveli Derviş Efendi'ye ait Sarıkaya civarındaki bağı satın alarak burada annesi Mihrişah Valide Sultan adına bir köşk inşa ettirmiştir. Mihrişah Valide Sultan'ın 1805 yılında vefat etmesi üzerine köşk, III. Selim tarafından amcasının kızı Esmâ Sultan'ın kullanımına bırakılmıştır (Duran, 2007: 63). Bunların yanı sıra Esmâ Sultan'ın Büyükçekmece'de bulunan Karaağaç Çiftliği'nin de sahibi olduğu, çiftliğe ait demirbaş defterinden anlaşılmaktadır (TS.MA.e, 598/4). Ayrıca Cağaloğlu'nda bir konağının bulunduğu (TS.MA.e, 151/1) ve bu konağın Esmâ Sultan'ın vefatından sonra II. Mahmud'un kızı Âdile Sultan'a tahsis edildiği bilinmektedir (Duran, 2007: 63).

Esmâ Sultan'ın muhallefatı, vefatından yaklaşık yirmi gün sonra kayıt altına alınmıştır. Muhallefat defterindeki verilere göre Esmâ Sultan geride yaklaşık 855.322,5 kuruş değerinde mal ve eşya bırakmıştır. Eşyalarının bir kısmı ise Âdile Sultan'ın sarayına nakledilmiştir (TS.MA.e, 430/11). Muhallefatın tespit edilmesinin ardından, alacaklıların yazılı talepleri ile kethüdasının hesap

⁵ Düğün tarihleri ile ilgili İsmail Hakkı Uzunçarşılı III. Selim Ruzanamesinde düğünün 6 Cemazeyilevvel 1207 tarihinde yapıldığını yazmaktadır. Nejad Göyünç ise düğün için 5 Cemazeyilevvel 1207 olarak yazmıştır. Karşılaştırma için bkz: (Uzunçarşılı, 1973:660; Göyünç, 1952: s 38).

kayıtları esas alınarak sultanın borç ve alacakları belirlenmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda, esnaf ve hizmetlilerine toplam 3.437.867,5 kuruş borçlu olduğu anlaşılmıştır. Bu miktar, muhallefatın değerinin yaklaşık beş katına ulaşmaktaydı (Duran, 2007: 90).

Borçların karşılanabilmesi amacıyla öncelikle sultana ait menkul eşyalar ile Biga’da bulunan çiftlik ve bağı satışa çıkarılmıştır (TS.MA.e, 151/1). Gerçekleştirilen satışlar neticesinde muhallefat gelirleri 829.400 kuruş olarak tahakkuk etmiş, ancak bu meblağ mevcut borcun tamamını karşılamaya yetmemiştir. Satılabilecek başka mal varlığının bulunmaması nedeniyle geriye kalan 2.608.467,5 kuruşluk borcun Hazine-i Hümayun tarafından ödenmesine karar verilmiştir (TS.MA.d, 413).

4.Esma Sultan’ın Terekesinin Değerlendirilmesi

Küçük Esma Sultan’ın 24 Haziran 1848 (22 Receb 1264) tarihinde düzenlenen terekesinin içeriği aşağıdaki gibidir:

Esma Sultan’ın terekesinde yer alan mobilyalar sayı, çeşitlilik ve ekonomik değer bakımından dikkat çekici bir zenginlik sergilemektedir. Kayıtlarda yaklaşık elli farklı mobilya kalemi bulunmakta olup bunlar arasında sandalye, kanepeler, koltuk, konsol, masa, çekmece, sehpa, sandık ve çeşitli yardımcı mobilyalar yer almaktadır. Mobilyalar içerisinde en geniş grubu oturma eşyaları oluşturmaktadır. Yalnızca büyük kanepeler takımları dikkate alındığında, sahip olunan çeşitlilik görülmektedir.

Tablo 1: *Esma Sultan’ın Terekesinde kayıtlı kanepeler.*

Adet/Parça	Mefruşat/Kanepeler	Fiyatı/Kuruş
18	Mai dimaska kaplı kanepeler takımı	3.215
18	Güvezli beyazlı dimaska kaplı kanepeler takımı	3.350
18	Güvezli sarılı tomar kaplı kanepeler takımı	4.269
9	Mâili beyazlı tomar kaplı kanepeler takımı	2.501
5	Güvezli beyazlı tomar kaplı kanepeler takımı	1.601
4	Yeşilli beyazlı tomar kaplı kanepeler takımı	1.670
Toplam		16.606

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Sadece tabloda görülen kanepeler takımlarının toplam değeri 16.606 kuruşa ulaşmaktadır. Bu rakam, tek başına birçok orta ölçekli terekenin toplam değerine yaklaşması bakımından dikkat çekicidir. Oturma grubu içerisinde ayrıca kadife kaplı maun sandalyeler, koltuk takımları, kıl kaplı ceviz kanepeler takımları ve sarı kadife kaplı sandalye gruplarının değeri de oldukça kabarık yekûn tutmaktadır.

Tablo 2. *Esma Sultan’ın Terekesinde kayıtlı bazı oturma grupları.*

Adet/Parça	Mefruşat/Oturma Grupları	Fiyatı/Kuruş
14	Kadife kaplı maun sandalye ve koltuk takımı	481
8	Kıl kaplı ceviz kanepeler takımı	1.100
7	Sarı kadife kaplı sandalye grubu	225
Toplam		1.806

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Bunun yanında yaldızlı ve kadife kaplı sandalye gruplarının varlığı, eşyanın yalnızca kullanım amacı taşımadığını, aynı zamanda görsel ihtişamın da ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır. Mobilya grubunda dikkat çeken bir diğer unsur konsollardır. Esmâ Sultan'ın terekede bir çift maun konsol, bir çift zeytin küfeki taşlı konsol, beş ayrı grup halinde revganî taşlı konsol ve iki adet taşlı konsol kaydedilmiştir. Taşlı konsolların değerleri 390 ile 675 kuruş arasında değişmektedir (TS.MA.d, 413). Özellikle konsolların çoğunlukla büyük aynalarla birlikte kullanıldığı düşünüldüğünde, Esmâ Sultan'ın terekesinde kayıtlı bu eşyalar salon dekorasyonunun temel unsurları arasında değerlendirilmelidir.

Küçük Esmâ Sultan'ın terekesinde kayıtlı mobilya grubunun ekonomik açıdan en dikkat çekici eşyaları arasında sim ve kadife süslemeli özel üretim parçalar yer almaktadır. Bunlar arasında sim kabaralı güvez kadife kaplı ve meşin sim kaplama revganî iskemleler ile görenlerin dikkatini celben lüks meşin isim kaplama para çekmecesini yer almaktadır. Yine sim çemberli siyah kadife kaplı ve sim çemberli güvez kadife kaplı sandıklar ve kutular terekenin dikkat çekici eşyaları arasındadır. Daha da dikkat çekici olanı, meşin sim kaplama para çekmecesinin 2.400 kuruş olarak kaydedilmiş olmasıdır. Bu rakam, birçok kanepa takımının değerine yaklaşmakta ve bazı büyük mobilya gruplarını geride bırakmaktadır. Benzer şekilde sim çemberli siyah kadife kaplı sandıkların 2.350 ve 2.449 kuruş, sim çemberli güvez kadife kaplı sandığın ise 2.801 kuruş değerinde olduğu kayıtlarda mevcuttur. Terekede yer alan sandık ve kutular da önemlidir. Üç adet tahta sandık yalnızca 90 kuruş değerindeyken sim çemberli ve kadife kaplı sandıkların birkaç bin kuruşa fiyatlandırıldığını defterdeki verilerden anlaşılmaktadır (TS.MA.d, 413).

Tablo 3. Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı çeşitli mefruşat ve eşya.

Adet/Parça	Mefruşat/Eşya	Fiyatı/Kuruş
1	Sim kabaralı güvez kadife kaplı iskemle	1.575
1	Meşin sim kaplama revganî iskemle	2.000
1	Meşin sim kaplama para çekmecesini	2.400
1	Sim çemberli siyah kadife kaplı sandık	2.350
1	Sim çemberli siyah kadife kaplı sandık	2.449
1	Sim çemberli güvez kadife kaplı sandığın	2.801
3	Sandık	90
Toplam		13.665

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Mobilyaların genel dağılımı değerlendirildiğinde, Esmâ Sultan'ın yaşam alanlarında hem geleneksel hem de Batı etkili unsurların bir arada bulunduğu görülmektedir (Tosun, Küreli, 2024). Sandık, kutu ve iskemle gibi klasik Osmanlı ev eşyalarının yanında, konsollar, aynalı çekmeceler, büyük kanepa takımları ve taşlı masalar da yer almaktadır. Özellikle 18 parçaya ulaşan büyük oturma takımları, XIX. yüzyıl başlarında saray çevresinde yaygınlaşan salon kültürünün önemli göstergeleridir. Mobilyaların toplam değeri ve çeşitliliği birlikte değerlendirildiğinde, Esmâ Sultan'ın konutlarının yalnızca ikamet amacıyla değil, hanedan mensubunun statüsünü yansıtan gösterişli temsil mekanları olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı ayna ve levhalar.

Adet/Parça	Ayna-Levha/Eşya	Fiyatı/Kuruş
------------	-----------------	--------------

EVLİYA ÇELEBİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ

9	Pervazlı ayna	2.372
3	Siyah pervazlı ayna	910
3	Yaldızlı ayna	776
1	Yaldızlı vasat ayna	300
2	Çerçevesiz ayna	440
3	Yaldızlı pervazlı ayna	4.153
3	Tahta ayna	40
2	Yaldızlı pervazlı kebîr ayna	3.050
2	Yaldızlı beyaz zeminli kebîr ayna	4.001
1	Müzikalı altın müdevver saplı ayna	8.050
60	Levha	2666
6	Levha maa Hilve-i Şerife	150
Toplam		26.902

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Esma Sultan'ın terekesinde ayna sayıları da önemli bir yer tutmaktadır. Terekede yaklaşık otuzdan fazla ayna kaydı bulunurken, bunların büyük çoğunluğunu pervazlı ve yaldızlı aynalar oluşturmaktadır. Aynaların çoğu birkaç yüz kuruş değerinde olmakla birlikte, 3.050 kuruşluk yaldızlı kebîr aynalar, 4.001 kuruşluk yaldızlı beyaz zeminli aynalar ve özellikle 8.050 kuruş değerindeki müzikalı altın saplı ayna bu grubun ekonomik açıdan dikkat çeken parçalarıdır. Levha grubunda ise altışarlı takımlar halinde kaydedilmiş çok sayıda levha ve hilve-i şerife bulunmaktadır. Aynalara ayrılan yüksek meblağlar ve levhaların fazlalığı birlikte değerlendirildiğinde, Esma Sultan'ın yaşam alanlarında görsel ihtişamın ve mekânsal temsilin önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Esma Sultan'ın Terekesinde kayıtlı çeşitli saatler ve aydınlatma eşyaları.

Adet/Parça	Eşya	Fiyatı/Kuruş
1	Bağa mahfazalı merkadiyed çekmece saati	3.150
1	Fars-kârî pirinç donanmalı müzikli fanuslu saat	3.300
1	Köhne saat hurdası	200
1	Fars-kârî pirinç donanmalı lambalı pirinç avize	3.501
2	Yaldızlı pirinç şamdan	980
2	Yaldızlı pirinç şamdan	755
1	Habbeli billur avize	1.220
1	Habbeli billur kebîr avize	680
1	Habbeli billur avize	765
1	Habbeli billur avize	750
Toplam		15.301

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Aydınlatma eşyalarının da diğer eşyalar kadar fazla olması terekedeki kayıtlardan görülmektedir. Bu grup içerisinde saatler, avizeler, fanuslar, şamdanlar, kandiller ve lambalar yer almakta olup özellikle saatlerin ekonomik değeri diğer aydınlatma unsurlarına göre oldukça yüksektir. Saat grubunda toplam on sekizden fazla kayıt bulunmakta ve bunların önemli bir kısmını Fars-kârî, müzikli ve fanuslu saatler oluşturmaktadır. Saatlerin değerleri 200 kuruş ile 3.300 kuruş arasında değişmekte olup, 3.150 kuruşluk bağa mahfazalı merkadiyed çekmece saati ile 3.300 kuruşluk Fars-kârî pirinç donanmalı müzikli fanuslu saat grubu bu kategorinin en yüksek değerli parçaları arasında yer almaktadır. Buna karşılık köhne saat hurdasının yalnızca 200 kuruş değerinde olması, saatler arasında bile fiyat farklarının çok açık olduğu aşikardır. Avizeler sayı bakımından daha sınırlı olmakla birlikte yüksek değerli eşyalar arasında yer almaktadır. Özellikle Fars-kârî pirinç donanmalı lambalı pirinç avize 3.501 kuruşluk değeriyle en kıymetli aydınlatma aracı olarak öne çıkmaktadır (TS.MA.d,413). Billur avizelerin ise 680 ile 1.220 kuruş arasında değişen değerlere sahiptir. Şamdanlar ve fanuslar ise sayı bakımından çok fazladır. Altı pirinç şamdan, dört adet beş mumlu revganî pirinç şamdan, beş adet maun şamdan, altı adet iki mumlu pirinç şamdan ve dört adet duvar şamdanı gibi çok sayıda örnek bulunmaktadır. Ancak bunların değerleri çoğunlukla 100–400 kuruş aralığında seyretmektedir. Buna karşılık bir çift yaldızlı pirinç şamdanın 980 kuruş, diğer bir çiftin ise 755 kuruş değerinde olması, süslemeli örneklerin daha yüksek maliyetli olduğunu göstermektedir. Aydınlatma eşyalarına baktığımızda; sayı olarak şamdan ve fanuslar, ekonomik değer bakımından ise saatler ve avizeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle birkaç saat ve avizenin tek başına birkaç bin kuruşluk değere ulaşması, aydınlatma eşyalarının toplam servetin önemli bir kısmını oluşturduğunu göstermektedir.

Tablo 6. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı mutfak eşyalarından bir kısım.*

Adet/Parça	Mutfak/Eşya	Fiyatı/Kuruş
36	Saksonya sahanlar	4.022
107	Nuhas sagîr tencere	3.215
30	Bakır tencereler	1.800
28	Helvahane tencereleri	1.120
42	Badyalar	970
23	Frengî nihailer	8.251
Toplam		19.378

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Mutfak ve sofrâ eşyaları grubu, terekenin en kalabalık eşya gruplarından birini oluşturmaktadır. Özellikle sahan, tabak, tencere ve çeşitli bakır mutfak gereçlerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Yalnızca sahan grubu içerisinde 100'ün üzerinde Saksonya ve bakır sahan kaydı bulunurken, bakır tencere grubunda farklı büyüklüklerde toplam 100'den fazla tencere yer almaktadır. Benzer şekilde 26 adet çorba tası, 25 adet İngiliz-kârî tabak, çok sayıda tepsi ve kapaklı servis takımı, mutfak ve sofrâ düzeninin oldukça geniş bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. En dikkat çekici eşyalar ise Frengî nihailerdir. Nihailerin önemli bir kısmı 1.000 kuruşun üzerinde değer taşıırken, bazı örneklerin 2.301, 2.700 ve hatta 3.250 kuruşa ulaştığı görülmektedir. Buna karşılık tepsi, sahan ve tencere gibi günlük kullanım eşyalarının çoğu birkaç yüz kuruş seviyesinde kalmaktadır. Bu durum, mutfak grubunda toplam değer büyük ölçüde süsleme ve gösteriş niteliği taşıyan nihailer üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. On iki adet Saksonya sahanın 1.370 kuruş, on üç adet Saksonya sahanın 1.301 kuruş ve on bir adet Saksonya sahanın 1.351 kuruş değerinde olması, bu tür eşyaların sıradan bakır mutfak gereçlerinden daha yüksek bir ekonomik değere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Saksonya tabak takımlarının 1.000 kuruş

civarındaki değerleri de bu durumu desteklemektedir. Otuz adet bakır tencerenin 1.800 kuruş, yirmi sekiz parçalık helvahane tenceresi grubunun 1.120 kuruş ve kırk iki parçalık badya grubunun 970 kuruş değerinde olması, mutfakta kullanılan araç gereçlerin hem sayıca fazla hem de önemli bir mali karşılığa sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu grup içerisinde sayı bakımından bakır mutfak eşyaları, ekonomik değer bakımından ise Frengî nihâliler ile Saksonya sofrâ takımları ön plana çıkmaktadır.

Tablo 7. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı mefruşat eşyaları.*

Adet/Parça	Mefruşat/Eşya	Fiyatı/Kuruş
21	Beyaz telli zeminli çatma yastık takımı	6.000
18	Beyaz telli zeminli al havlu çatma yastık takımı	6.501
14	Telli üstüfe yastık takımı	6.500
3	Fermâyiş şal yorgan	2.499
3	Telli atlas yorgan	1.510
Toplam		23.010

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Mefruşat grubu, terekenin hem sayı hem de mali açıdan en önemli bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Bunlar arasında en geniş yer yastık takımlarına aittir. Terekede yalnızca yastık takımlarına ait otuzdan fazla kayıt bulunmakta olup, bazı takımların 20 parçayı aşan büyüklüklere ulaştığı görülmektedir. Nitekim 21 parçalık beyaz telli zeminli çatma yastık takımı 6.000 kuruş, 18 parçalık beyaz telli zeminli al havlu çatma yastık takımı 6.501 kuruş ve 14 parçalık telli üstüfe yastık takımı 6.500 kuruş değerindedir. Bu fiyatlar, mefruşat eşyalarının terekenin en değerli kalemleri arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık sıradan yastıkların çoğu 50-300 kuruş arasında değer taşırken, kılâbdanlı, telli, çatma ve tomar kumaşlardan üretilen yastık takımlarının değerleri birkaç bin kuruşa ulaşmaktadır. Bu durum, eşyanın ekonomik değerini belirleyen unsurun miktardan çok kullanılan kumaş ve işçilik olduğunu göstermektedir. Çeşitli türlerdeki şiltelerin toplam sayısı seksenin üzerine çıkarken, yün, basma ve işlemeli yüz yastıkları da oldukça kalabalık bir grup oluşturmaktadır. Terekede toplam on bir adet yorgan kaydı bulunmakta olup bunlar arasında fermâyiş şal, telli atlas, sûzenî işlemeli ve kılâbdan işlemeli örnekler yer almaktadır. Yorganların büyük kısmı tek tek kaydedilmiş, bunların sıradan kullanım eşyalar olmadığını, nitelikleri ve işçiliklerinin önemli olduğu gözle görülür bir durumdur. (TS.MA.d,413). Yorganlar arasında en yüksek değere sahip olan örnek 1.259 kuruşluk fermâyiş şal yorgandır. Bunu 910 kuruşluk telli atlas yorgan, 880 kuruşluk fermâyiş şal yorgan ve 801 kuruşluk kılâbdan ve ipek işlemeli dülbend yorgan takip etmektedir. Buna karşılık bazı yorganların 300–400 kuruş seviyesinde değerlendirilmiş olması, aynı eşya grubunda kullanılan malzeme ve işçiliğe bağlı olarak önemli fiyat farklılıklarının ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle fermâyiş şal, atlas, ipek, sûzenî ve kılâbdan gibi niteliklerin yüksek bedelli yorganlarda yoğunlaşması, ekonomik değerın büyük ölçüde kumaş kalitesi ve işleme özellikleriyle bağlantılı olduğunu düşündürmektedir. Nitekim yalnızca üç fermâyiş şal yorganının toplam değeri 2.499 kuruşa ulaşmaktadır. Benzer şekilde üç telli atlas yorgan da toplam 1.510 kuruş değerindedir. Bu rakamlar, sayıları sınırlı olmasına rağmen belirli yorgan türlerinin önemli bir ekonomik karşılığa sahip olduğunu yansıtmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde mefruşat grubunda öne çıkan unsur eşya sayısından ziyade büyük yastık takımlarının yüksek değeridir. Özellikle 14 ila 21 parçadan oluşan çatma, telli ve tomar yastık takımlarının birkaç bin kuruşluk bedellere ulaşması, bu grubun terekenin en yüksek değerli eşya kategorilerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 8. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı entariler, kürkler, çuka kumaşları, şallar, dülbendler.*

EVLİYA ÇELEBİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ

Adet/Parça	Eşya	Fiyatı/Kuruş
1	Sırt samuru yol kürkü	7.100
1	İspanyol kakum kürk	2.550
1	Kakum kürk	1.800
1	Leylakî şalakî entari	1.751
1	Mai şalakî entari	1.751
2	Yün şerit işlemeli lacivert çuka zâr	3.810
2	Zâr al çuka Çuka	2.500
1	Zâr Kurşunî Çuka	1.701
10	Basma ve düz şal başlığı	4.000
Toplam		26.963

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Tekstil eşyaları içerisinde ihramlar, entariler, kürkleri, çuka kumaşları, şallar, dülbendler ve çeşitli malzemeler yer almakta olup, özellikle kumaş ve giyim eşyalarının çeşitliliği dikkat çekmektedir. Tereke incelendiğinde, tekstil ürünlerinin yalnızca kullanım amacıyla değil, aynı zamanda önemli bir servet unsuru olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Kürkleri çok önemli bir değer unsurudur. Özellikle 7.100 kuruş değerindeki sırt samuru yol kürkü, yalnızca bu grubun değil, terekenin en yüksek değerli eşyalarından biridir. Bunun yanında 2.550 kuruşluk İspanyol kakum kürkü ve 1.800 kuruşluk kakum kürk de ne kadar değerli olduğunu fiyatından anlaşılmaktadır. Sayıca yalnızca dört kürkün bulunmasına rağmen bunların toplam değerinin 12.000 kuruşa yaklaşması, kürklerin dönemin lüks tüketim anlayışını yansıtmaktadır. Entariler; pul, tırtıl, sırma ve kılardan işlemelidir. Değerleri de 500 ile 1.751 kuruşa denk gelmektedir. Özellikle leylakî ve mai şalakî entarilerin fiyatı 1.751 kuruştur. Benzer şekilde ihramların da 162 ile 1.033 kuruş arasında değişen değerlere sahip olması, tekstil ürünlerinde kullanılan malzeme ve işçiliğinin fiyat üzerinde bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Kumaşlarda da farklı renk, kalite ve işçilik özelliklerine sahip onlarca çuka parçası kayıt altına alınmıştır. Özellikle iki parçalık yün şerit işlemeli lacivert çuka zârın 3.810 kuruş, iki parçalık al çuka zârın 2.500 kuruş ve kurşunî çuka zârın 1.701 kuruş değerindedir. Buna karşılık çok sayıda müsta'mel çuka parçasının birkaç yüz kuruş seviyesinde değerlendirilmiş olması, kumaşların ekonomik değerinin büyük ölçüde işleme ve süsleme özelliklerine bağlı olduğunu göstermektedir. Şal ve başlıklar, tekstil grubunun sayıca en yoğun bölümünü oluşturmaktadır. Nitekim yalnızca basma şal başlıklarının 100 adet olarak kaydedilmesi, bu eşya türünün grup içerisindeki ağırlığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra çok sayıda şal parçası, başlık ve bohçalar içerisinde muhafaza edilen çeşitli tekstil ürünleri de bulunmaktadır. Ancak bu yoğunluk ekonomik değer bakımından aynı ölçüde karşılık bulmamaktadır. Şal ve başlıkların büyük kısmı birkaç yüz kuruş seviyesinde değerlendirilirken, 10 adet basma ve düz şal başlığının 4.000 kuruşluk değeri dikkat çekici bir istisna oluşturmaktadır. Bu farklılık, aynı eşya grubunda kullanılan malzeme ve işçiliğin fiyatlandırma üzerinde belirleyici olduğunu akla getirmektedir. Dülbendler de tekstil grubunun önemli unsurları arasında yer almakta bu bağlamda yirmi dokuz parçalık köhne dülbend grubu, on sekiz çift dallı dülbend ve on üç çift pullu dülbend gibi kayıtlar, bu tür eşyaların oldukça yaygın bir kullanım alanına sahip olduğunu teyit etmektedir (TS.MA.d,413). Buna rağmen dülbendlerin büyük bölümü birkaç yüz kuruşluk bedellerle kaydedilmiş olup, ekonomik açıdan daha mütevazı bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla sayısal fazlalığın her zaman yüksek ekonomik değerle örtüşmediği söylenebilir. Nitekim grubun mali ağırlığı daha çok kürkleri, işlemeli kumaşlar ve nitelikli giyim eşyalarında yoğunlaşmıştır. Genel

EVLİYA ÇELEBİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ

çerçevede değerlendirildiğinde, tekstil ve giyim grubunda sayısal yoğunluk ile ekonomik değer arasında doğrudan bir paralellik bulunmamaktadır. Çuka parçaları, şallar ve dülbendler adet bakımından geniş bir yer kaplarken; kürkler, işlemeli entariler ve bazı özel kumaşlar yüksek bedelleriyle öne çıkmaktadır. Bu tablo, tekstil grubunun yalnızca günlük kullanım amacıyla muhafaza edilen eşyalardan ibaret olmadığını, aynı zamanda önemli bir maddi birikimi de temsil ettiğini yansıtmaktadır.

Tablo 9. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı dekoratif ve kıymetli eşyalar.*

Adet/Parça	Eşya	Fiyatı/Kuruş
1	Ortası bağa, elmas, inci ve sırma işlemeli yeşim kabaralı eşya	7.000
1	Roza elmaslı yeşim kabızalı mirûha	2.770
1	Saksonya çiçekli yazı takımı	2.380
1	Yaldızlı yaprak ve gül donanmalı sim bardak	2.269
1	Sim kabaralı leylakî atlas torba	1.880
1	Altın dürbün	1.860
1	Altın çenberli keşkûl	1.339
2	Doru araba bargiri	2.000
1	Kılabdan saçaklı güvez atlas araba başlığı	1.970
1	Oyun direği ve tablası (takım)	700
2	Maun çiçeklik	396
4	Tahta anbar ve dolap	45
2	Furta piyano	9.831
2	Kemik saplı mükesserat (1 saz ile)	120
1	Lavta ve avize habbeleri	220
Toplam		34.780

Kaynak: *TS. MA.d, 413.*

Dekoratif ve kıymetli eşyalar grubunun ekonomik ağırlığı, sayıca az fakat oldukça yüksek bedelli eşyalarda toplanmıştır. Nitekim grubun en değerli parçası olan ortası bağa, elmas, inci ve sırma işlemeli yeşim kabaralı eşya 7.000 kuruş olarak kaydedilmiştir. Devamında 2.770 kuruşluk roza elmaslı yeşim kabızalı mirûha, 2.380 kuruşluk Saksonya çiçekli yazı takımı ve 2.269 kuruşluk yaldızlı yaprak ve gül donanmalı sim bardak gelmektedir. Yalnızca bu dört eşyanın toplam değeri 14.419 kuruşa ulaşmakta olup, bu durum grubun toplam ekonomik değerinin önemli bir bölümünün birkaç kıymetli eşya üzerinde toplandığını göstermektedir. Kişisel kullanım amacı taşıyan bazı eşyaların da oldukça yüksek bedellerle kaydedildiği görülmektedir. Sim kabaralı leylakî atlas torba 1.880 kuruş, altın dürbün 1.860 kuruş ve altın çenberli keşkûl 1.339 kuruş değerindedir. Buna karşılık aynı grupta yer alan bazı hırdavat eşyaları, küçük süs objeleri ve çeşitli parçalar birkaç onlarca kuruş ile birkaç yüz kuruş arasında fiyatlandırılmıştır. Fanuslu vazolar ve çeşitli süs eşyaları sayı bakımından öne çıkarken, toplam değer büyük kısmını yeşim, elmas, inci, altın ve sim işlemeli az sayıdaki eşya oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu grup içerisinde ekonomik değeri belirleyen temel unsur eşya sayısından ziyade kullanılan malzeme, işçilik ve süsleme özellikleri olmuştur. Müzik eşyaları arasında ise; 5.230 ve 4.601 kuruş değerinde iki adet Furta piyano bulunmaktadır. Toplam değeri 9.831 kuruşa ulaşan bu iki eşya da maliyet olarak iyi

EVLİYA ÇELEBİ SİYASAL BİLİMLER DERGİSİ

bir pay elde etmiştir. Buna karşılık saz ve lavta ile alakalı eşyalar 120 ve 220 kuruş gibi daha düşük fiyatlarla karşılık bulmuştur (TS.MA.d,413).

Tablo 10. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı araba malzemeleri ve şemsiyeler.*

Adet/Parça	Eşya	Fiyatı/Kuruş
2	İpek bükme işlemeli şalakî marinoz araba şiltesi	926
1	Kılabdan saçaklı güvez atlas araba başlığı	1970
2	Doru araba bargiri	2000
3	Müsta'mel tomar araba şiltesi	280
1	İpek bükme işlemeli leylakî marinoz araba şiltesi	210
10	Penbeli köhne şemsiye	70
9	Müsta'mel pembeli şemsiye	260
13	Penbe memlû marpolan şemsiye	122
16	Pembeli sarılı astar şemsiye	229
10	Müsta'mel Amerikan bezi şemsiye	71
36	Hümayun şemsiye	171
12	Sim saçaklı araba parçası	200
7	Kılabdan saçaklı mavi canfes araba parçası	570
1	Kılabdan saçaklı güvez atlas araba başlığı	1.970
Toplam		9.049

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Ulaşım kısmında da daha çok şemsiye ve araba malzemeleri ön plana çıkmaktadır. Farklı türlerde toplam 94 adet şemsiye kaydedilmiş olup bunların 36 adedi Hümayun şemsiye, 16 adedi astarlı şemsiye, 13 adedi marpolan şemsiye ve geri kalanı çeşitli türlerden oluşmaktadır. Ancak bu yüksek sayıya rağmen şemsiyelerin değerleri 51 ile 260 kuruş arasında değişmekte olup ekonomik açıdan grubun daha mütevazı kısmını meydana getirmektedir. Yine tablodan yola çıkarak ulaşım için bir çift doru araba bargirinin 2.000 kuruş, kılabdan saçaklı güvez atlas araba başlığının ise 1.970 kuruş değerinde olması, araba donanımlarının yüksek maliyetli kalemler arasında bulunduğuna işaret etmektedir. Ayrıca araba şilteleri, araba parçaları ve çeşitli süslemelerle birlikte değerlendirildiğinde, ulaşım araçlarına ait birçok eşyanın olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 12 adet sim saçaklı ve 7 adet kılabdan saçaklı araba parçasının kaydedilmiştir. Bu durum arabaların ulaşım için kullanılmasının yanında arabanın süslemelerine de özen gösterdiğini düşündürmektedir.

Tablo 11. *Esmâ Sultan'ın Terekesinde kayıtlı diğer eşyalar.*

Adet/Parça	Eşya	Fiyatı/Kuruş
2	Yaldızlı oyun direği	111
1	Oyun direği, tabla ve sair	700
1	Sabun memlû anbar	350
Yarım çuval	Sabun	190
4	Tahta anbar ve dolap	45

Tabla	Mütenevvia hırdavat	210
Bohça	İncili fular ve sair hırdavat	101
Sepet	Hırdavat	52
Bohça	Puşideler vesair	326
Toplam		2.085

Kaynak: TS. MA.d, 413.

Diğer eşyalar arasında 111 kuruş iki adet yaldızlı oyun direği ile 700 kuruş değerindeki oyun direği ve tablası yer almaktadır. Buna karşılık anbarlar, dolaplar, sabunlar, puşideler ve çeşitli hırdavat malzemeleri çoğunlukla onlarca veya yüzlerce kuruşluk bedellerle değerlendirilmiştir. Dört adet tahta anbar ve dolabın yalnızca 45 kuruş olarak kaydedilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir (TS.MA.d,413).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Esma Sultan'ın hayatı ve muhallefati birlikte değerlendirildiğinde, Osmanlı hanedan kadınlarının yalnızca saray yaşamının pasif unsurları olmadığı; önemli ekonomik kaynakları yöneten, geniş mülk ağlarına sahip ve yüksek tüketim kapasitesine ulaşabilen bireyler oldukları açıkça görülmektedir. Doğumundan itibaren kendisine tahsis edilen mukataalar, saraylar, yalılar ve çiftlikler, Esma Sultan'ın mali gücünün temelini oluşturmuş; bu durum hanedan mensubu kadınların ekonomik güvence altına alınmasının Osmanlı yönetim anlayışındaki yerini ortaya koymuştur.

Esma Sultan'ın terekesi, dönemin saray çevresindeki yaşam standartlarını ve tüketim kültürünü anlamak açısından oldukça zengin veriler sunmaktadır. Kayıtlarda yer alan eşya çeşitliliği, yalnızca bireysel zenginliği değil, aynı zamanda hanedan mensuplarının temsil sorumluluğunu da yansıtmaktadır. Özellikle büyük oturma takımları, gösterişli aynalar, değerli kumaşlar, kürkler, piyano gibi Avrupa kökenli müzik aletleri ve kıymetli süs eşyaları, saray çevresinde maddi ihtişamın sosyal statünün önemli bir göstergesi olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

Muhallefatın dikkat çeken yönlerinden biri de geleneksel Osmanlı yaşam kültürü ile Batı etkilerinin aynı ortamda bir arada bulunmasıdır (Demirarslan, 2007). Yastık takımları, sandıklar ve işlemeli mefruşat gibi klasik Osmanlı ev düzenini yansıtan unsurların yanında konsollar, avizeler, büyük salon takımları, Saksonya porselenleri ve piyanoların varlığı, XIX. yüzyıl başlarında saray çevresinde yaşanan kültürel dönüşümün maddi kültüre yansımaları göstermektedir.

Tereke kayıtları aynı zamanda servet ve borç ilişkisi bakımından da önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Esma Sultan'ın geride bıraktığı mal varlığı dikkate değer bir büyüklüğe sahip olmasına rağmen, borçlarının tereke değerini kat kat aşmıştır. Bu durum hanedan mensuplarının ekonomik gücünün yalnızca sahip oldukları mülk ve eşya miktarıyla değerlendirilmemesi gerektiğini; saray yaşamının beraberinde getirdiği yüksek giderlerinin de dikkate alınması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Borçların önemli bir kısmının devlet hazinesi tarafından karşılanmış olması hanedan ekonomisi ile devlet hazinesi arasındaki yakın ilişki açık biçimde anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Esma Sultan'ın muhallefati, Osmanlı hanedan kadınlarının ekonomik konumlarını, tüketim alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini incelemek açısından son derece değerli bir kaynaktır. Tereke kayıtları, bir yandan hanedan mensuplarının sahip olduğu maddi imkânları ortaya koyarken, diğer yandan XIX. yüzyılın ilk yarısında saray çevresinde şekillenen yeni tüketim kültürünü ve değişen estetik anlayışının bir örneğidir. Bu bağlamda Küçük Esma Sultan'ın tereke

defteri; Osmanlı sarayındaki kadın, servet ve maddi kültür ilişkisini anlamaya yönelik çalışmalar için önemli bir kayıttır.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)

TS.MA.d, 6364.

TS.MA.d, 9830.

TS.MA.d, 413.

TS.MA.e, 853/70.

TS.MA.e, 107/34.

TS.MA.e, 727/20.

TS.MA.e, 689/4.

TS.MA.e, 852/76.

TS.MA.e, 598/4.

TS.MA.e, 151/1.

TS.MA.e, 430/11.

Araştırma-İnceleme Eserler

Akıncı, S. (1969). Üç Mezar Taşı-Üç Hikâye. *Hayat Tarih Mecmuası*, 2(8), 87-89.

Akyıldız, A. (1998). *Mü'min ve Müsrif bir Padişah Kızı Refia Sultan*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Demirarslan, D. (2007). Osmanlı'da Modernleşme/ Batılılaşma Sürecinin İç Mekân Donanımına Etkileri. *Erdem*, 15(45-46-47), 33-66.

Duran, T. (2007). *I. Abdülhamid'in Kızı Esma Sultan'ın Hayatı (1778-1848)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Göyünç, N. (1952). Kapudan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2 (3-4), 245-272.

Göyünç, N. (1999). Hüseyin Paşa, Küçük. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İslam Ansiklopedisi.

Hakyemez, E. (2022). *Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın Devlet Hayatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Ordu.

Orgun, Z. (1941). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kaptan Paşalara ve Donanmaya Yapılan Merasim (Teşrifât-ı Kâdime). *Türk Tarih Vesikaları Dergisi*, 1(2), 135-144.

Sakaoğlu, N., & Akbayar, N. (1999). *Binbir Gün Binbir Gece- Osmanlı'dan Günümüze İstanbul'da Eğlence Yaşamı*. İstanbul: Denizbank Yayınevi.

Sarıcaoğlu, F. (1997). *Hatt-ı Humâyûnlarına Göre Bir Pâdişâhın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Sarıkaya, H. (2013). *Ahmed Vâsîf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l- Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sunay, S. (2013). Tanzimat'ın İlk Saray Düğünü: Sultan II. Mahmud'un Kızı Atiyye Sultan'ın Ahmed Fethi Paşa ile Evlenmesi. *Belleten*, 77(278), 229-268.
- Şehsuvaroğlu, H. (1965). *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*. İstanbul: Deniz Basımevi.
- Şimşek, A. (2026). Esmâ Sultan'ın Hazine Ustası Nesimisaba. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 628-672.
- Şimşirgil, A. (2001). Padişah Kızları. *Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7, 52-63.
- Tezcan, H. (2006). *Osmanlı Sarayının Çocukları: Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*. İstanbul: Aygaz Yayınevi.
- Tosun, Ö., & Küreli, İ. (2024). Batı Etkisinde Osmanlı Saray Mobilyasının Biçimsel Özellikleri, Renk ve Dokusu Hakkında Bir Araştırma. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 14(2), 707-730.
- Tülay, A. (1994). Esmâ Sultan Sahilsarayı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Ansiklopedisi.
- Uluçay, Ç. (2011). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1973). III. Selim Ruznamesi. *Belleten*, 37(148), 607-662.
- Yardım, G., & Polat, S. (2025). Bir Arşiv Kaydına Göre Esmâ Sultan'ın Çeyizinin Tespiti ve Değerlendirilmesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 18(49), 380-403.

EK-1: Esmâ Sultan'ın Terekesi (TS.MA.d, 413).

